

BOQONNAA TOKKO

SIRNA DIMOOKRAASII

Kaayyolee Boqonnichaa: Boqonnaa kana barattee erga xumurtee booda:

- Qajeelfamoota bu'uura sirna dimookiraasii ni beekta.
- Mirgoota namummaa fi mirgoota dimookiraasii dhuunfaa fi kan garee ni hubatta.
- Gahee Mootummaa Federaalaa fi Mootumoota Naannolee ni beekta.
- Haala caaseffama qaamman aangoo mootummaa ni hubatta.
- Faayidaa garaagarummaa waldandeessisanii waliin jiraachuu ni beekta.
- Gumaacha Itoophiyaan biyyoota Afriikaatiif goote ni beekta.

1.1. Qajeelfamoota Sirna Dimookiraasii

1.1.1 Walabummaa Waldorgommii Aangoo Siyaasaa

- *Walabummaan waldorgommii aangoo siyaasaa jechuun maal jechuudha? Faayidaan isaa hoo maal?*

Qajeelfamoota/tumaataalee sirna dimookiraasii keessaa tokko walabummaan aangoo siyaasaaf waldorgomuun jiraachuu isaati. Walabummaan waldorgommii aangoo siyaasaa yoo jennu,

waldorgommii dhaabbileen siyaasaa lamaa fi lamaa ol ta'anii fi namoonni dhuunfaa miseensummaa dhaabbilee siyaasaa irraa walaba ta'an heera Mootummaa Itoophiyaa irratti hundaa'anii taasisan jechuu dha.

Kanis, uummanni dhaabbata siyaasaa jaallate filachuu kan isa dandeessisu haalli mijaa'aan jiraachuu isaa agarsiisa. Uummanni filannoo duras ta'ee yeroo filannoo dhaaba siyaasaa barbaade akka hin fille gufuu kan itti ta'aan hunda irraa walaba ta'ee akka filatu of-eeggannoon barbaachisaa ta'e ni taasfamaaf jechuudha.

Dhaabbileen siyaasaas ta'anii namoonni dhuunfaa waldorgommiif ummata fuulduratti dhiyaatanii sagantaa siyaasa isaanii beeksifachuu ni danda'u. Haa ta'u malee, haasaa fi jecha nagaan booressanii fi walitti bu'iinsa uuman kamirraa iyyuu of eeguun barbaachisaadha. Gocha akkasii raawwachuunis dhoorkaddha. Filattoonnis ta'anii dorgomtoonni walkabajuu qabu. Inni tokko ilaalcha siyaasaa dhaabbata biro kabajuun waldanda'anii nagaadhaan socho'uu isaan barbaachisa.

Gilgaala 1**Gaaffiilee Armaan Gadiif Deebii Gabaabaa Kenni.**

1. Walabummaan aangoo siyaasaatiif wal-dorgomuun maaliif qajeelfamoota sirna dimookiraasii kanneen bu'uuraa keessaa isa tokko ta'e?
2. Waldorgommiin aangoo siyaasaa maaliif walaba taasifama? Maaliif fayyadas?

1.1.2 Olaantummaa Seeraa

- *Olaantummaa seeraa jechuun maal jechuudha?*
- *Sababni itti qajeelfamoota sirna dimookiraasii isaan bu'uuroo keessaa tokko olaantummaa seeraati jedhamuuf maaliif?*

Qajeelfamoota/tumaataalee dimookiraasii kanneen bu'uuraa keessaa tokko olaantummaa seeraati. Qajeelfamoonni kunniin utubaa sirna dimookiraasiiti. Kunis kan ta'eef, murtoon abbootii aangoo kam iyyuu kan seera irratti hunda'ee waan ta'ee fi abbaan aangoo kam iyyuu seeraan ala haala barbaadeen akka hin murteessine lammiiwwaniif eegumsa gochuufidha. Dabalataan immoo, qajeelfamni kun namoonni hundi seera fuulduratti walqixxee ta'uu isaanii kan mirkaneessudha. Sirna dimookiraasii keessatti abbootii aangoo dabalatee namoonni hundi seeraaf bitamuu qabu.

Gilgaala 2**Gaaffiilee Armaan Gadiif Deebii Kenni.**

1. Haallan olaantummaan seeraa ittiin ibsamuu danda'u lama tarreessii ibis.
2. Qajeelfamoota olaantummaa seeraa kana hojii irra oolchuun faayidaan isaa maal akka ta'e ibis.

1.1.3 Iftoominaa fi Gaafatamummaa

- *Iftoomina jechuun maal jechuudha? Gaafatamummaa jechuunoo maal jechuudha?*

Qajeelfamoota dimookiraasii isaan bu'uuroo keessaa inni sadaffaan, abbootii aangoo umataan filatamanis ta'anii kanneen mootummaan muudaman gaafatamummaa kan qabaniif fi murtoo murteessanii fi hojii hojjetan uumataaf ifa gochuu qabu. Akka qajeelfama kanaattis:

1^{ffaa} Murtiinii fi raawwiin abbootiin taayitaa murteessanii fi raawwatan uumataaf ifa ta'uu qaba. Tajaajiltoota ummataa waan ta'aniif, aangoo isaaniif kenname, faayidaa dhuunfaa isaaniif oolfachuu hin qaban. Aangoo isaanii seeraan ala fayyadamaniiru yoo ta'e seeraan gaafatamu. Yakkaanis himatamuu fi adabamuu ni danda'u.

2^{ffaa} Akka qajeelfama/tumaata iftoomi-naatti; dhimmoota nageenya biyyaattii rakkina irra buusuu danda'u jedhamanii iccitiidhaan qabatamanii fi seeraan murta'aniin ala ummanni waan bulchiinsi mootummaa hojjetu; rawwatu; haala biyyattiin yeroo si'anaa

keessa jirtu irratti odeeffannoo argachuu fi hubannoo qabaachuuf mirga qaba. Kanaafuu, abbootiin aangoos ta'ee tajaajiltoonni ummataa, wanti isaan hojjetan ummataaf ifa ta'uu qaba. Murtii murta'uus, eenyu akka murteesse fi haala itti raawwataman hunda ummanni hubachuu fi beekuu qaba.

Mootummaan hojiiwwan raawwachaa jiru ummata beeksisuu bannaan ummanni gochawwan mootummaan rawwataa jiru isa fayyadaa fi isa hin fayyaduu hubachuu dhiisuu danda'a. Kanaafuu, ummanni mootummaan bakka bu'ummaa isaa sirriitti osoo baheellee iftoominni waan hin jirreef mootummaarraa amantaa dhaabuu danda'a. Walumaagalatti, lammiiwwan hundi abbootii aangoos dabalatee hojiiwwan raawwataniif ifaa fi gaafatamtoota ta'uu qabu.

Gilgala 3

Gaaffilee Armaan Gadii Gabaa-baatti Deebisi.

1. Fakkeenya qajeelfama iftoominaa fi gaafatamummaa keessaa lama barreessi.
2. Qajeelfamni iftoominaa fi gaafatamummaa hojii irra ooluun isaa faayidaa maalii qaba?
3. Qajeelfamoota bu'uuraa dimookiraasii keessaa tokko jiraachuu iftoominaa fi gaafatamummaatii kan jedhamuuf maaliif? Yaada kana irratti mari'adhaa.

1.1.4 Murteessummaa Sagalee Wayyabaa fi Kabaja Mirgoota Hagoo

- *Murteessummaa wayyabaa jechuun maal jechuudhaa?*

Qajeelfamoota dimookiraasii isaan bu'uuroo keessaa tokko murteessummaa sagalee wayyabaati. Mallattoolee dimookiraasii keessaa; ifaan ifatti mari'achuu; yaada wal jijjiiruu, mormii, garaagarummaa uumamee fi rakkoo mudateef karaa nagaatiin fala barbaaduu kan ibsamudha. Rakkoolee, garaagarummaa, gaaffiilee fi kkf mariidhaan yaada wal-jijjiiruudhaan mormii fi dhuma irratti immoo waliigalteedhaan furuun kan dimookiraasiin ittiin beekamudha. Yeroo guutummaan guutuutti waliigaltee irra gahuun hin danda'amne immoo, sagaleedhaan murteessuun dirqama ta'a. Garaagarummaa yaadaa fi rakkoolee irratti mariin gadi fageenyaan taasfama. Hunduu soda malee ilaalchaa fi yaada isaa ibsata. Yaada furmaataa fi deebii ni kenna. Itti deddeebi'ee mormuun amansiisuu yaala.

Haala kanaan yaanni namoota hundaa aayyuu erga dhiyaatee fi dhaggeeffatamee booda, waliigalteen namoota hundaa hin jiru taanaan yaanni dhiyaate filannoo sagaleetiif dhiyaatee, namoonni muraasni mormanii ykn osoo sagalee hin kenniin hafanii, baay'een immoo yoo deeggaran, yaanni sagalee caalmaatiin deeggarame fudha-

tamee mirkanaa'a. Egaa, adeemsi akkasii kun qajeelfama ykn tumaata sirna dimookiraasii jedhama.

Yaaddan haala kanaan murtaa'an hojii irra oolu. Yaanni tokko, irratti mari'atamee sagaleedhaan erga murtaa'ee booda, deegartoonnis, mormitoonnii fi warri sagalee hin kennines yoo ta'an yaada sagalee caalmaatiin murta'ee hojii irra oolchuun dirqama isaaniiti.

Murtiiwwan dhimmoota mirga bu'uuraa irratti murteeffaman fakkeenyaaf, eenyummaa, nageenya qaamaa, kabaja namummaa, walabummaa yaada ofii ibsachuu, amantii, barreessuu fi kkf daangeessan yookiin xiqqeessan hin fudhannuu, hojii irras hin ooshinu jechuun ni danda'ama. Sirna dimookiraasii keessatti kun eyyamamaadha. Haa ta'u malee, mirgoonni hagoo namummaas ta'ee kan dimookiraasii sarbamu hin qaban. Isaan kun hin kabajaman taanaan dimookiraasiin jiraachuu waan hin dandeenyeef way-abni mirgoota kanneen kabajuu qaba. Kabajni mirgoota hagoo kun (the right of minority) dimookiraasiif hundee waan ta'eef kabajamuu qaba.

Gilgala 4

Gaaffiilee Armaan Gaditiif Deebii Gabaabaa Kenni.

1. Qajeelfama dimookiraasii isa oggansa wayyabaa jedhuu fakkeenyaan ibsi.
2. Qajeelfamni oggansa wayyabaa kun hojiirra ooluun maaliif barbaachise?

3. Qajeelfamoota dimookiraasii isaan bu'uuroo keessaa tokko oggansa wayyabaati kan jedhamu sababa maaliitiini?

Dhimmoota Lakk. 1-4 jiran Dubbiisuudhaan Gaaffiilee Tokkoon Tokkoon Isaanii Ilaalchisee Ka'an Hunda Irratti Mari'adhaa.

- A) Qajeelfamoota sirna dimookiraasii bu'uuraa arfan (4) keessaa isa kamiin caalmaatti ilaala?
- B) Qajeelfamichi haalaan hojii irra ooleera moo ni cabe? Maaliif?
- C) Deebiin qajeelfamichi cabera jedhu jira yoo ta'e maaltu taasifamuu qaba ture?

1. Dhaabbata Misooma mootummaa tokko keessatti malaanmaltummaa fi gochi seeraan alaa babaldhateera haa jennu. Hojjettoota irra miidhaan bulchiinsaa gahee jiraa fi yaanni kana fakkaatu, komishinii Farra Malaammaltummaa fi Amala gaarii bira waan gaheef komishinichi qorachuu eegale. Qorannaa gaggeeffameenis, abbaan adeemsa hojii waliigalaa dhaabbatichaa fi bulchiinsi balleessitoota (yaakkamtoota) ta'uu isaanii kan ibsu odeeffannoowwan gahoo waan argamaniif to'annoo pooliisii jala akka oolan taasfaman.
2. Biiroo Bulchiinsa Mootummaa tokko keessatti odeeffannoon oggantonni mirga hojjettootaa sarbu jedhu gurra gaazexeessitootaa gahe. Galaalchitoonnis odeeffannoon kun hagam sirrii akka ta'e

addaan baafachuuf jecha qaamaa fi bilbilaan oggantoota biiroo kanaa gaafannaan, isaanis akka gaazex-eesaa/ssituu tokko iyyuu dubbisuu hin barbaannee fi wanti isaan galchus akka hin jirre ibsaniif.

3. Filannoo Caamsaa 5/2000 fi Caamsaa 12/2000 taasifame keessatti dhaabbileen siyaasaa adda addaa hirmaatani jiru. Ummanni filataanis dhaabbata barbaadee fi kan itti amane walabaa fi nagaadhaan sagalee kennaa ooleera.
4. Jiraattoonni araddaa (gandaa) tokkoo bishaan qulqulluu fi ibsaa galfachuuf qarshii walitti qaban. Maallaqni qabame garuu bishaan qulqulluu ykn ibsaa qofaa galchuuf kan gahu ture. Kanaafuu, tokko filatanii isa biro immoo waggaa dhufutti galfachuun akka irra jiru amanani. Haa ta'u malee, yaada kamtu haa dursu? Jedhu irratti waliigaluu hin dandeenye. Gareen tokko bishaan qulqulluu yoo jedhu, gareen biro immoo ibsaa jechuu isaatiin waliigaluu dadhaban. Kanaafuu, sagaleedhaan murteessuu filatan. Sagaleen erga kennamee booda namoota 520 keessaa kanneen bishaan qulqulluu jedhan 130 qofaa yoo ta'an, kan hafan 390 immoo ibsaan haa dursu waan jedhaniif, sagalee caalmaatiin waggaa jalqabaatti isbaan akka galuuf murtaa'e.

1.2 Mirgoota Namummaa fi Mirgoota Dimookiraasii

1.2.1 Mirgoota Namummaa Nama Dhuunfaa

- *Mirgoota namummaa nama dhuunfaa kan jedhaman keessaa lama himi.*

A. Mirga Lubbuun Jiraachuu

Dhalli namaa mirgootaa fi walabummaa biro osoo hin gaafatiin dura lubbuun jiraachuu qaba. Mirgi lubbuun jiraachuus mirga bu'uuraa fi isa ijoodha kan jedhamuufis kanaaf.

Lubbuun yeroo muraasaaf kan jiraannu malee, akka barbaadanitti du'anii deebi'uun hin jiru. Kanaafuu, lubbuun dhala namaa akka salphaatti ilaalamuu hin qabu. Eenyus ta'ee eenyu iyyuu lubbuu namaaf kennuu hin danda'u. Lubbuu namaaf kennuu ykn uumuu hin dandeenye immoo balleessuu yookiin fudhachuu hin qabu. Kana waan ta'eef, lubbuun dhala namaa kabajamaa fi iddoon guddaan kan kennamuufidha. Haa ta'u malee, gochaalee seeraan dhorkamanii fi yakka ol'aanaa ta'e dalaguun; fakkeenyaaf itti yaadanii lubbuu namaa balleessuun; gocha hawaasa rakkoo hamaaf saaxilu hojjechuun, nageenya biyyaa kan jeequu fi gocha birmadummaa biyyaa sarbu dalaguun mirga lubbuun jiraachuu keenya nu dhabsiisuu danda'a. Kunis kan ta'u, gochi raawwatame seeraan du'a kan irratti murteessisu ta'uu waan danda'uuf.

B. Mirga Miidhama Qaama Irraa**Walaba Ta'uu**

Mirgi kun kan mirga lubbuun jiraachuu irraa maddudha. Mirgi lubbuun jiraachuu kabajamee, mirgi nageenya qaamaa hin kabajamu taanaan, lubbuun jiraachuun hiika hin qabu. Qaama isaa irratti gochi farra namummaa akka raawwatamu namni barbaadu tokko iyyuu hin jiru. Kanaafuu, dararamni qaamaa fi gochi suukanneessaan osoo qaama namaa irratti hin raawwatiin jiraachuun akkuma mirga lubbuun jiraachuutti barbaachisaadha.

C. Mirga Seeraan Ala Qabamuu, Himatamuu fi Hidhamuu Irraa Walaba Ta'uu

Mirgi kun namni kamiyyuu sirna seeraan tumameen alatti osoo hin himatamiinii fi irratti seeraan hin murtaa'iin hidhamuu akka hin qabne kan agarsiisudha. Haaluma kanaan, namni tokko ragaa quubsaa ajaja mana murtiin deeggaramaan ala, to'annoo poolisii jala oluu yookiin qabamee hidhamuu hin qabu.

Gilgaala 5**Gaaffilee Armaan Gadiif Deebisi.**

1. Kabajamuun mirga namummaa nama dhuunfaa hangam dhala namaaf barbaachisaa fi faayidaa qabeessa akka ta'e ibsi.
2. Mirgoonni namummaa akka siif kabajaman gochuuf shoorri sirraa eegamu maalidha?

1.2.2 Mirgoota Namummaa Garee

- *Kanneen mirgoota namummaa garee jedhaman keessaa lama ibsi.*

A. Mirga Walqixxummaa

Mirgi walqixxummaa mirgoota bu'ura namootaa keessaa isa tokkodha. Mirgi walqixxummaa, mirga ija tokkoon seera fuulduratti ilaalamuuti. Biyya saboonni fi sablammoonni hedduun keessa jiraatan keessatti mirgoota walqixxummaa lammiwwanii kabajuun, mirgoota namummaa kan garee akka kabajamuuf gargaara. Kun immoo nageenya mirkaneessuun ijaarsa sirna dimookiraasii arifachiisuuf gargaara.

B. Mirga Walabummaa Amantii fi Ilaalchaa

Mirga walabummaa amantii fi ilaalchaa jechuun amantii barbaadan fudhachuu fi hordofuuf mirga walabummaa qabaachuu jechuudha. Mirga walabummaa ilaalchaa jechuun immoo deeggaruuf walabummaa qabaachuu jechuudha. Namni walabummaa ilaalcha barbaaduu tarkaanfachiisuu fi deeggaruu qabaachuu jechuudha. Namni kamiyyuu fedhii isaatiin ala amantii kamiyyuu fudhachuuf hin dirqisiifamu. Fakkeenyaaf, daa'imman haaluma kamiin iyyuu dirqisiifamanii mana barnootaa amantii galuu hin qaban.

Mirgi walabummaa amantii fi ilaalchaa nageenya umataa fi mirgoota bu'uuraa namoota biro kabachiisuuf jecha seeraan daangeffamuu danda'a.

Gilgaala 6

Gaaffiilee Armaan gadii Deebisi.

1. Faayidaa kabajamuun mirgoota namummaa kan garee qabu isbi.
2. Mirgoota namummaa garee seeraan daangessuun ni danda'amaa? Maaliif?

1.2.3 Mirgoota Dimmokraasii Nama Dhuunfaa

- *Mirgoota dimmokraasii nama dhuunfaa jechuun maal jechuu-dha?*

A. Mirga Ilaalchaa fi Yaada Ofii Walabummaan Ibsachuu

Ilaalchaa fi yaada ofii bilisummaan (walabummaan) ibsachuun mirgoota jireenya dhala namaa fi mirkan-eeffannaa eenyummaa keessaa isa tokkodha. Mirgi kun ilaalchaa fi yaada ofii ibsachuu qofaa osoo hin taane, odeeffannoo barbaannus argachuu fi bira ga'uuf mirga qabaachuu kan dabalatudha. Kanaafuu, namni kam iyyuu seera irratti hunda'uun biyya keessaa fi biyya alaatti daangaa malee, jechaanis ta'ee barreeffamaan raga (odeeffannoo) kam iyyuu funaannachuu fi tamsaasuuf mirga qaba.

Mirgi ilaalchaa fi yaada walabummaan ibsachuun, nageenya mootummaa, kabaja namummaa fi maqaa gaarii biyyaa kabachiisuuf jecha seeraan daangeffamuu danda'a.

B. Mirga Walabummaan Socho'uu

Mirgo kun mirga biyya keessa socho'uu, biyya alaa deemanii deebi'uu, naannoo barbaadanii fi filatanii keessa jiraachuu kan dabalatudha. Namni, naannoo muraasaa fi tokko qofaa keessa akka jiraatu taasifame mirga socho'uu hin qabaatu. Namni haala kanaan jiraatu immoo hidhamaa fi hidhamaa kan hin caalle jechuudha.

Gilgaala 7

Gaaffiilee Armaan Gadii Deebisi.

1. Kabajamuun mirgoota dimmokraasii dhuunfaa hammam dhala namaatiif barbaac-hisaa fi faayidaa qabeessa akka ta'e ibsi.
2. Mirgoota kanneenitti haala gaariin fayyadamuuf maaltu sirraa eegama?
3. Mirgoota kanneen daangessuun ni danda'amaa? Maaliif?

1.2.4 Mirgoota Dimmokraasii Kan Garee

- *Mirgoota dimmokraasii garee kanneen jedhaman kam fa'a?*

A. Mirgoota Ofiin Of Bulchuu Sabootaa, Sab-lammootaa fi Ummatootaa

Mirgoota lammiiwwanii ummatoota ilaalu kanneen jedhaman keessaa tokko mirgoota sabootaa, sablammootaa fi ummatoota kan dhimma ofii ofiin murteeffachuuti. Mirgi kun ummatoonni fedhii isaaniitiin akka waliin jiraataan kan isaan dandeessisudha. Mirgi kun saboonnii, sablammoonnii fi ummatoonni mirga ofiin of bulchuu, mirga aadaa fi afaan isaanii guddifachuu fi

yoo barbaadanis mirga bulchiinsa mataa isaanii hundeeffachuu kan dabalatudha. Kana malees, mirgi ummataaf mirkana'e kan biro, mirga dimookiraasii isaatti fayyadamuun bakka bu'oota filatee aangoo qabsiifate to'achuu fi yeroo amantaa irraa dhabe immoo aangoo irraa buusee kan biroon bakka buufachuuti. Wanti ummanni biyyattii mirga kanatti akka hin fayyadamne dhoowwu jiraachuu hin danda'u.

B. Mirga Gurmaa'uu, Walga'uu, Hiriira Nagaa Bahuu fi Iyyannoo dhiyyeeffachuu

Mirgoonni dimookiraasii lammiiwwanii walga'uu, gurmaa'uu, hiriira nagaa bahuun deeggarsa gochuu yookiin balaaleffannaa ofii ibsachuu kan dabaltudha. Mirgoonni kunniin bu'ura dimookiraasii waan ta'aniif kanneen bakki guddaan kennamuufidha. Namoonni wantoota jireenya isaaniitiif isaan barbaachisan guuttachuuf haala adda addaatiin gurmaa'uun rakkoo-wwan isaanii waliin ta'ani furuu qabu.

Nama kamiinuu fedhii saatiin ala miseensa dhaabbata tokkoo akka ta'u dirqisiisuun hin danda'amu. Mirgoonni walga'uu, gurmaa'uu fi hiriira nagaa bahuu mirgootaa fi walabummaa lammiiwwan biro kanneen sarban ta'uu hin qaban. Mirgoota heeraa fi seerota biyyattii kanneen birootiin mirkana'an sarbuuf gurmaa'uun garuu fudhatama kan qabu miti.

Mirgoota

gurmaa'uu, walga'uu, hiriira nagaa bahuu, nageenyaa fi kabaja lamm-iiwwanii eegsisuuf, nageenya booressuu, waranaaf ummata kakaasuu fi ibsa kabaja namummaa sarbuu fi hirdhisu dhorkuu fi hambisuuf jecha seeraan daangeessuun ni danda'ama.

C. Birmaddummaa Ummataa

Birmadummaa ummataa jechuun, ummanni biyya tokko keessa jiraatu, madda aangoo fi abbaa aangooti jechuudha. Aangoon ummataa seeraan mirkana'ee kan ummataaf kennamu osoo hin ta'iin ummata mataa isaa irraa kan maddudha. Birmadummaan jira jechuu kan dandeenyu, ummanni waa'ee mataa isaa mataa isaatiin murteeffachuu yoo danda'e, bakka bu'oota isa gaggeessaan filachuu yoo danda'ee fi yeroo barbaade immoo aangoo irraa buusuu yoo danda'a ta'edha. Birmadummaa ummataa mirkana'uun hundumaa caalaa, kabajama mirgoota namummaa fi mirgoota dimookiraasiitiif murteessaadha.

Gilgala 8

Gaaffiilee Armaan Gadii Deebisi.

1. Kabajamni mirgoota dimookiraasii garee dhala namaaf hangam faayidaa qabeessa akka ta'e ibsi.
2. Mirgoota kanneenitti haalaan fayyadamuuf wanti sirraa eegamu maalidha?
3. Mirgoota kanneen irratti daangaan jiraachuu ni danda'aa? Maaliif?

1.3 Garaagarummoota Keenya Waldandeessisuu

1.3.1 Faayidaa Garaagarummoota Keenya Waldaneessisuun Waliin Jiraachuu

Fakkii 1.1 Baratooti Kiristaanotaa fi Musilimooti waliin yoommuu qayyabatan

1. Fakkii armaan olii haala gaariin doo'adhaa. Garaagarummaa daa'imman afran gidduu jiru keessaa yoo xiqqaate sadii adda baasi.
2. Fakkichi maal agarsiisaa? Maalis hubatte?

Hiriyoota Afran

Waldagabreel amantii kiristaanummaa Oortodoksii kan hordofu yoo ta'u, Helen immoo amantii kiristaanummaa Kaatolikii hordoofti. Hasanii fi Haawwaan immoo amantii Islaamummaa kanneen hordofanidha. Hiriyoonna afran kanniin barattoota kutaa 7^{ffaa} yoo ta'an kanneen baay'ee waljaallatanidha. Daree keessattis ta'ee alatti gonkumaa gargaar hin bahan. Waliin qo'atu; waliinis taphatu. Hiriyummaan isaanii baay'ee cimaa waan ta'eef maatii isaaniis wal barsiisanii sadarkaa maatiittis walgaafatu.

Hiriyoonna kunniin barnoota isaaniitiinis qabxii gaarii fiduuf baay'ee carraaquu, tattaafatus. Guyyoota Sambataa fi dilbataa, dabareedhaan mana tokkoon isaanii deemuun waliin qo'atu. Maatiin isaaniis guyyaan qo'annaa gaafa mana isaanii ta'e ciree, laaqanaa fi shayee qopheessuun isaan keessummeessu.

Kana malees, guyyoota gaafa Ayyaana amantii Kiristaanaa fakkeenyaaf gaafa Gannaa, Cuuphaa fi Faasikaa; Haawwaa fi Hasan maatii isaanii waliin ta'uudhaan Helenii fi Waldagabreelin бага ittiin geessan jechuun gaafatu.

Haaluma walfakkaatuun guyyaa ayyaanaa amantii Islaamaa gaafa Idii, Mawaalidaa fi Arafaa, Helenii fi Waldagabreelis, maatii isaanii waliin ta'uun mana maatii Haawwaa fi Hasan deemuun бага ittiin isin gahe jedhanii hawwii isaanii ibsuuf.

Jaalalli hiriyyummaa daa'imman kanneenii baay'ee kan cime waan ta'eef guyyoota hunda osoo gargaar hin ba'iin waan waliin oolaniif maatii tokko fakkaatu. Maatiiwwanis ijoollee hunda akkuma kan mataa isaaniitti ilaaluddhaan, jhaalala gaarii fi kunuunsa gahaa taasisuuf. Walitti dhufeenyi kunis guddachaa waan deemeef, maatiiwwan isaanii kan yeroo rakkinaa fi gammachuu wal gaafatanii fi wal gargaaraan ta'an.

Gilgaala 9***Dubbisa Armaan Olee Irratti Hundaa'uudhaan Gaaffilee Armaan Gadii Deebisi.***

1. Gochaalee hiriyoota afranii irraa maal baratte?
2. Maatii hiriyoota afranii irraa hoo maal hubatte?
3. Hiriyoota kanneen akka hiriyoota afraniitti jaalala qaban beekta? Yoo beekta ta'e gabaabaatti barreeffamaan dareef dhiyeessi.

Garaagarummaa waldandeessisuun tokkummaan waliin jiraachuu keessatti faayidaan inni qabu guddaadha. Kunis kan ta'uuf, waldaanda'uun yoomis ta'ee eessatti illee, nama dhuunfaafis ta'ee hawaasaaf nageenya, jaalalaa fi waliif yaaduu waan gabbisuufidha.

Maatiin qaama xiqqaa hawaasaati. Miseensonni maatii tokkoo amantii garaagaraa, ilaalcha adda addaa fi fedhii garaagaraa qabaachuu danda'u. Garaagarummaan kun akkuma jiruun ta'ee miseensonni maatii nagaa fi jaalalaan jiraachuu kan danda'an garaagarummaa jiru waldandeessisuu yoo danda'anidha. Waldanda'uun, miseensonni maatii garaagarummaa isaan gidduu jiru obbolummaa fi waliigalteedhaan kabajanii akka fudhataniif gargaara. Miseensonni maatichaa garaagarummaa gama biraan jiru kabaajuun nagaa fi jaalalan akka waliin jiraatan isaan gargaara.

Hawaasa keessatti immoo garaagarummaa waldandeessisuun hariiroon waliinii akka gabbatuu fi tokkummaan hojjachuun akka jiraatu gargaara. Miseensota hawaasaa gidduutti waldhabiinsii fi jeequmsi akka hin uumamne walitti dhufanii mari'achuu fi jaarsummaa fi nagaadhaan hiikuun akka danda'amu gargaara. Waldanda'uu garaagarummaa haala kanaan waldandeessisuun immoo garaagarummaa keessatti tokkummaa umuudhaan nageenyaa fi jaalalaan waliin jiraachuuf gargaara. Tokkummaadhaan, nageenyaa fi jaalalaan waliin jiraachuun immoo guddina diinagdee, hawaasummaa fi siyaasaaf faayidaa olaanaa qaba.

Gilgaala 10***Gaaffilee Armaan Gadii Irratti Gareedhaan Mari'adhaa***

1. Garaagarummoota waldandessisuu jechuun maal jechuudha?
2. Namoota biroo waliin garaagarummaa hedduu osoo qabnuu nagaadhaan waliin jiraachuu kan dandeenyu haala kamiini?
3. Nagaa fi jaalalaan waliin jiraachuun faayidaalee maalii qaba?

1.4 Gahee Hojii Mootummaa

1.4.1 Gahee Hojii Mootummaa

Feederaala Itoophiyaa

- *Ghee hojii mootummaa feederaalawaa Itoophiyaa keessaa sadii tarreessi.*

Mootummaan feederaalaa Itoophiyaa hojiiwwan hedduu kan raawwatu gurguddoon kanneen armaan gadiiti.

Isaan keessaas:

- Heera Mootummaa Feederaalaa kabachiisa, ni eegsisa.
- Imaammata, tarsiimoo fi karoora diinagdee, hawaasummaa fi misoomaa biyyattii ni baasaa, hojiirras ni oolcha.
- Humna ittisaa fi nageenyaa biyyaa fi ummataa akkasumas humna poolisii mootummaa feederaalaa ni ijaara, ni hoggana.
- Baankii biyyoolessaa ni bulcha, maallaqa ni maxxansiisa, ni liqeeffata, jijjiirraa maallaqa alaa fi sochii maallaqaa ni to'ata. Haala itti naannoleen madda maallaqaa biyya keessaa irraa liqeeffachuu danda'an irratti seeraa fi qajeelfama baasa.
- Imaammata quunnamtii alaa ni qopheessa, ni raawwachiisa, walii galteewwan addunyaa ni mallatteessa, ni mirkaneessa.
- Daandii qilleensaa, baaburaa, galaanaa, tajaajila poostaa, bilbilaa fi daandii naannolee lamaanii fi lamaa ol ta'an

walqunnamsiisan ni babaldhisa, ni bulcha, ni to'atas.

- Adeemsa biyya keessa galuu fi biyya alaa deemuu, dhimma godantootaa fi koolugatummaa siyaasaa ni murteessa, ni to'ata, ni gaggeessa, (Heera Mootummaa Feederaalawaa Dimookiraatawaa Rippaablika Itoophiyaa fuula 36-37 ti dubbisaa)

Gilgala 11

Gaaffiilee Armaan Gadii Irratti marii Gaggeessaa

- Gahee hojii mootummaa feederaalaa keessaa yoo xiqqaate lama barreessuun maaliif gahee bulchiinsa mootummaa feederaalaa akka ta'ee fi maaliif gahee mootummoota naannolee ta'uu akka hin dandeenye irratti mari'adhaa.

1.4.2 Gahee Hojii Mootummoota Naannolee

- *Gahee hojii mootummoota naannolee keessaa yoo xiqqaate sadii tarreessi.*

Mootummoonni naannolee gaheewwan hojii baay'ee qabu. Isaan keessaas gurguddoon:

- Bulchiinsa naannolee kaayyoo ofiin of bulchuu jiddugaleessa godhate hundeeffatuu sirna dimookiraatawaa olaantumman seeraa itti dhugoome ijaaru.
- Heera mootummaa naannoo fi seerota biro ni tumu; ni raawwachiisu.

- C. Imaammata, tarsiimoo fi karoora diinagdee, hawaasummaa fi misooma naannoo ni tumu, ni raawwachiisu.
- D. Seera mootummaan feederaalaa tumu irratti hunda'uudhaan lafaa fi qabeenyoota uumamaa ni bulchu.
- E. Haala madda galii ramadameen naannichaaf sadarkaa naannootti gibiraa fi taaksii ni buusu, ni funaanu, baajata naannoos ni ramadu, ni raawwachiisu.
- F. Haallan bulchiinsaa fi hojii hojjettoota mootummaa naan-noo isaanii ilaalchisee, seera tumuu, ni raawwachiisu. Haa ta'u malee, sadarkaa hojii tokk-oof sadarkaa barnootaa, leenjii fi muuxannoo sadarkaa hojiitiif barbaachisuuf madaallii sadarkaa biyyoolessaatti jiru waliin kanneen walmadaalan ta'uu isaanii mirkaneeffachuuf itti gaafatamummaa qabu.
- G. Humna poolisii naannoo ni ijaaru, ni gaggeessu, nageenyaa fi tasgabpii naannoos ni kabachiisu.

Gilgaala 12

Gaaffiilee Armaan Gadii irratti Marii Gaggeessaa

1. Gaheewwan hojii mootummoota naannolee isaan ijoo keessaa yhoo xiqqaate sadii filuudhaan maaliif gahee mootummoota naannolee akka ta'ee fi maaliif immoo gahee hojii mootummaa feederaalaa akka ta'uu hin dandeenye irratti marii gaggeessaa.

1.4.3 Bulchiinsa Magaalotaa fi Itti Waamama Isaanii

Mootummaa federaalaa keessaa naannolee salgan isa hundeessan malee, dabalataan bulchiinsonni magaalaa lama jiru. Isaanis, bulchiinsa magaalaa Finfinnee fi bulchiinsa magaalaa Dirree Dawaa ti. Bulchiinsa magaalaa Finfinnees ta'ee kan Dirree Dawaa itti waamamni isaanii mootummaa giddugaleessaa fi ummata isaan filateef ta'ee, aangoo ofiin of-bulchuus ni qabu. Finfinneen magaalaa guddoo mootummaa giddu galeessaa/feederralaati.

Hojii Garee

Barsiisaa keessan waliin ta'uudhaan garee hundeessadhaa. Carraadhaan kan isin gahu:

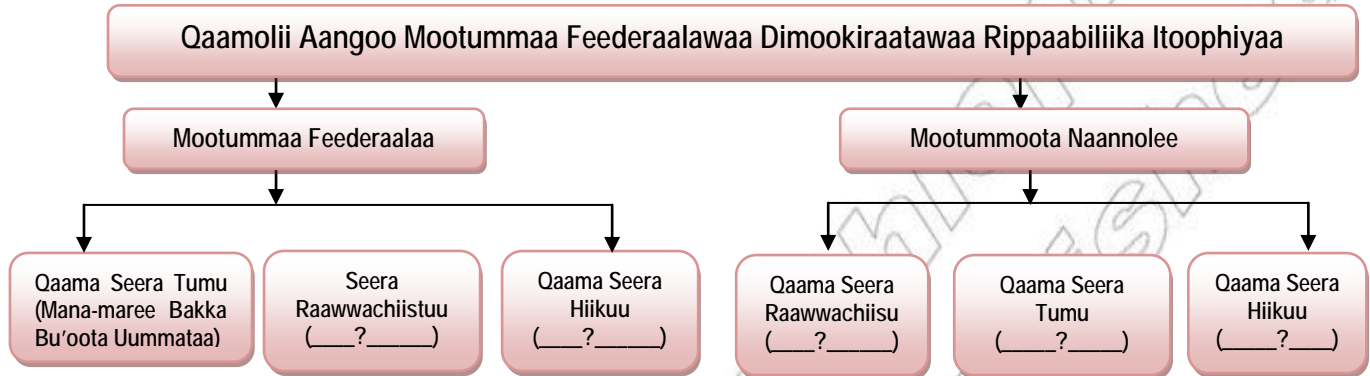
- A. Gahee hojii mootummaaf feederaalaa,
- B. Gahee hojii mootummoota naannolee fi
- C. Finfinnee fi Dirree Dawaan ittiga-fatamni isaanii mootummaa feederaalaaf kan ta'eef maaliif akka ta'e irratti ibsa qopheessuudhaan dhiyeessaa.

1.5 Qaamman Aangoo Mootummaa Federaalawaa Dimookiraatawaa Rippaabiliika Itoophiyaa (MFDRI)

- *Fakkii armaan gadii dabtara kee irratti kaasuudhaan, haala fakkkeenya kennameen mallattoon gaaffii ammattuu kessa jiru maal bakka bu'uu akka danda'u*

qaamaan aangoo Mootummaa Federaalawaa Dimookiraatawaa Rippaabiliika Itoophiyaa guutaa.

ummataati. Kan naannoof seera tumu immoo mana mare naannooti. Haaluma kanaan, qaamni seera tumu, gaheen isaa sadarkaa biyyoolessaattis ta'e sadarkaa naannooti seera tumu-

Chaartii Qaamolii Aangoo Mootummaa Federaalawaa Dimookiraatawaa Rippaabiliika Itoophiyaa

Mootummaan Federaalawaa Dimookiraatawaa Rippaabiliika Itoophiyaa qaamman bulchiinsa sadii qaba. Isaanis: Qaama seera tumu, Qaama raawwachiisuu fi Qaama seera hiikudha. Akkasumas, mootummoonni naannolee qaamman mootummaa naannolee kanneen akka qaama seera tumuu, qaama seera raawwachiisuu fi qaama seera hiiku qaba.

1.5.1 Kan Seera tumu

Qaamni seera tumu qaama mootummaa federaalawaa aangoo olaanaa qabudha. Innis, manamaree bakka bu'oota ummataa (HPRs)ti. Naannoletti immoo qaamni mootummaa inni olaanaan mana mare naannoletti. Sadarkaa federaalaatti kan seera tumu, mana mare bakka bu'oota

udhaan, seeraas kabachiisuun nageenyaa fi tasgabbii ummataota naannoolee fi biyyoolessaa mirkaneessuudha. Seeronnis, labsiiwwan, qajeelfamoota, dambootaa fi kkf ta'uu danda'u.

1.5.2 Seera Raawwachiiftuu

Sadarkaa mootummaa Federaalaatti qaamni seera raawwachiiftuu mana mare ministeerotaati. Sadarkaa naannooti immoo qaamni seera rawwachiiftuun bulchiinsa naanno-oleeti. Seera raawwachiiftuun gaheen isaanii inni olaanaan, seera sadarkaa naannooti tumame hojii irra oolchuudha. Haala kanaan, seeroonni qajeelinaa fi haala barbaadameen hojii irra akka oolan taasisu. Humni poolisii manneen

amala sirreessaa fi kkf ni hundeeffamu. Sadarkaa mootummaa federaalaatti Muummichi Ministeera dursaa (hayyuduree) seera raawwachiiftuuti.

1.5.3 Seera Hiiktuu

Sadarkaa mootummaa federaalaatti seera hiiktuun manneen murtiiti. Manneen murtii waliigalaa, manneen murtii kan biro of jalatti diriirsuudhaan itti gaafatamummaa isaa baha. Sadarkaa naannootti immoo qaamni seera hiiktu mana murtii waliigalaa kan naannoo ta'ee of jalattis manneen murtii kan biro ijaaruun akkuma sadarkaa isaaniitti adeemsa seera hiikuu galmaan gahu.

Qaamni kun seerota qaama seera tumuu fi qajeelfamoota qaama seera raawwachiisuun bahan biyyaattii keessatti kabachiisuun nageenyaa fi tasgabbiin akka jiraatu taasisu. Gahseen qaama mootummaa isaa seeraa hiikuu tajaajila mana murtii kan haqa kennuudha.

Haaluma armaan olitti ibsametti, sirna dimookiraasii keessatti, seera tumuun, seera raawwachiisuu fi seera hiikuun murtii seeraa, haqaa kennuun qaaman bulchiinsa mootummaa garaagaraatiin kan raawwatamudha. Kana malees, akka qajeelfama qood-ama aangootti, tokkoon tokkoon qaaman sadan kunniin osoo aango qaama isa biroo keessa hin galiin haala seerri daangesseen ittigaafatammu-mmaa isaani bahu. Aangoon mootu-mmaa idoo sadiitti kan qoodameef, aangoon

qaama tokko irra tuulamee abbaa irrummaan akka hin jiraanne hirthisuu fi ittisuufidha.

Qajeelfamni kun qaamni aango mootummaa aango isa biroo keessa galee akka guddina sirna dimookiraasii hin quucarsine, ittigaafatamummaa isaanii haalaan akka bahanii fi adeemsa raawwii hojii keessattis wal to'achuun gabbatee sirni bulchiinsa abbaa irrummaa akka hin uumamne kan ittisu ta'uu isaa ilaaltee jirra.

Gilgaala 13

Gaaffii Armaan Gadii Irratti Mari'adhaa.

1. Sirna dimookiraasii keessatti qaaman bulchiinsa mootummaa aango adda adda qaban sadii jiraachuun maaliif barbaachisee?

1.6 Quunnamtii Alaa Itoophiyaa

1.6.1 Gumaacha Itoophiyaan Biyyoota Afrikaatiif Goote

Fakkii 1.2: Raayyaa Nagaa Kabachiisaa Itoophiyaa

- Fakkii armaan olii irraa maal hubatte?

- *Gumaacha Itoophiyaan biyyoota Afrikaaf goote keessaa kan beektu ibsi.*

Biyyi keenya Itoophiyaan, biyyoonni Afriikaa koloneeffattoota jalaa akka bilisa bahan fakkeenya taateetti. Keessumaa injifannoo Waraana Adduwaa irratti argatteen biyyi kamiyyuu bilisa bahuu akka danda'u agarsiifteetti. Nageenya kabachiisuu irrattis, looltoota ishee biyyoota Afrikaa waldhabiinsi keessatti hammaateetti eerguudhaan mallattoo nageenyaa ta'uu dandeesseetti. Qabsoo walabummaa Afrikaa keessatti humnoota walabummaaf qabsaa'aniif leenjii looltummaa qabsaa'otaaf kennuu fi deeggarsa looltummaa kennuudhaan baay'ee deegarteetti. Ammas biyyoota Afriikaa garaagaraa keessatti nageenya kabachiisuu irratti baldhinaan hirmaachaa jirti.

Kana malees, loltoonni Itoophiyaa nageenya kabachiistota ta'uun, Dhaabbata Mootummoota Gamtoomaniin filatamanii biyyoota akka Koongoo, Burundii, Ruwaandaa, Laayibeeriyaa fi Sumaalee keessatti gahee guddaa bahaa akka turanii fi ammas bahaa akka jiran beekamaadha.

Loltoonni Itoophiyaa nageenya kabaachiisuu qofaa osoo hin taane, ummata waranaan jireenya isaanii irraa buqqa'an deebisanii dhaabuu fi gargaarsa adda addaa taasisuufidhaan gumm-

acha ol'aanaa taasisaa jiru. Kunis Itoophiyaan, humna loltuu muldhata nageenyaa fi misoomaa hidhatee fi boonsaa ta'e qabaachuu ishee agarsiisa.

Walumaagalatti immoo, bara 1950-keessa human nagaa eegduu Kooriyaatti eerguudhaan gocha Itoophiyaa nota qofaa osoo hin taane Afrikaalee boonsuu raawwattee ture. Kun hundi Itoophiyaan ejjennoo cimaa nageenyaa fi tasgabpii, akkasumaas misooma Afrikaatiif qabdu kan mirkaneessudha.

Gilgala 14

Gaaffiilee Armaan Gadii gareen Qooddachuun Tokkoon Tokkoon Isaaniif Maddoota Adda Addaatti Fayyadamuun (mana kitaabaa, barsiisaa seenaa fi kkf) Barree-ffama Fuula Tokkoo Gadi Hin Taane Dhiyeessi.

1. Loltoonni Itoophiyaa nageenya kabachiistota ta'anii biyyoota kanaan dura itti duulan keessaa tokko filuudhaan gaaffiilee armaan gadiif deebii sirrii kenni.
 - a) Yeroon itti duullii gaggeeffame yoom akka ta'e,
 - b) Gochaawwan gurguddoo raawwatan maal maal fa'aa akka ta'an ibsi.

Xumura Boqonnichaa

Sirni dimookiraasii qajeelfamoota bu'ura hedduu kan qabudha. Isaan keessaas ijoon: Walabummaan waldorgoommii aangoo siyaasaa, olaantummaa seeraa, iftoomnaa fi gaafatamummaadha.

Waldanda'uun tokkummaan waliin jiraachuuf baay'ee barbaachisaa dha. Waldanda'uun yoom iyyuu fi eessattiyyuu dhalli namaa garaagarummaa keessatti tokkummaadhaan, nageenyaa fi jaalalaan waliin jiraachuuf baay'ee barbaachisaadha.

Mootummaan Federaalawaa Dimookiraatawaa Ripaabiliika Itoophiyaa gahee ykn aangoo heera biyyattiitiin kennameef qaba. Isaan keessaas isaan ijoon: Heera biyyattii kabachiisuu, nageenya ummataa mirkaneessuu, humna ittisaa qindeessuu fi gaggeessuu, humna poolisii biyyoolessaa ijaaruu fi qindeessuu, baankii biyyoolessaa bulchuu, maallaqa maxxansiisuu, imaammata biyya alaa tumuu fi quunnamtii biyya alaa gaggeessuu, daandii qilleensaa, baaduraa, galaanaa fi babaldhina tajaajila bilbilaa, humna ibsaa fi adeemsa biyya alaa bahuu fi biyyatti deebi'uu ilaalchisee seera tumuu fi hordofuu, lammummaa kennuu fi kkf dha.

Mootummoonni naannolees gaheen isaan bahuu qaban bulchiinsa mootummaa naannoo kaayyoon isaa ofiin of bulchuu ta'e hundeessuu, sirna dimookiraasii dagaagsuu, olaantummaa seera kabachiisuu, heera naannoo fi seerota biroo sadarkaa naannootti tumuu, human poolisii naannoo ijaaruu fi gaggeessuu, nageenyaa fi tasgabii naannoo mirkaneessuu dha.

Bulchiinsi mootummaa dimookiraatawaa ta'e qaamman aangoo gurguddoo qaban sadii qaba. Isaanis: Qaama seera tumu, qaama seera raawwach-iisuu fi qaama seera hiiku sadarkaa sadarkaan qaba.

Itoophiyaan imaammata biyya alaa hordooftu irraa kan ka'e biyyoonni Afriikaa bittaa koolonii jalaa walaba akka ta'aniif gumaachuu bira darbitee nageenya ardichaa eegsisuu keessattis cimnaan hirmaachuudhaan gumaacha baay'ee taasifteetti.

Hiika Jechoota Ijoo

- **Sirna Federaalaa:** Mootummaa Waliigaltee naannoolee, mirga ofbulchuu qabaniin ijaarame
- **Dimookiraasii:** Sirna aangoon siyaasaa inni olaanaan harka ummataa galuu isaa mirkaneessuu fi aan-goon kunis kan hojii irra oolu bakka bu'oota ummanni ofiin filateen kan itti ta'u.
- **Rippaabiliika:** Bulchiinsa mootummaa filannoo ummataatiin hundeeffamuu isaa kan agarsiisudha.
- **Waliigaltee:** Pirootokoolii, waliigaltee biyyoota gidduutti dhimma barnootaa, aadaa, dinagdee, siyaasaa fi kkf irratti taasifamu.
- **Sakatta'insa:** Ergaawwan barreeffamaa fi meeshaalee elektirooniikisiitiin darban ummataaf osoo hin darbiin, gama siyaasaa fi safuu hawaasaatiin rakkoo qabaachuu fi dhiisuu isaa adda baafachuuf qo'annoo ykn to'annoo taasifamudha.

Gaaffiilee Keessa Deebii

I. Himoota Armaan Gadii Keessaa Kanneen Sirrii Ta'an "Dhugaa" Kanneen Dogoggora Ta'an Immoo "Soba" Jechuun Deebisi.

- ___1. Sirna dimookiraasii keessatti abbootiin aangoo filannoodhaan moo'atamuu dalla-nsuu malee fudhatu.
- ___2. Sirna dimookiraasii keessatti mirgi lubbuun jiraachuu goonkumaa hin daangeffamu.
- ___3. Sirna dimookiraasii keessatti lammiiwwan kaayyoo barbaadaniif walga'uu danda'u jechuun dhimmi isaan irratti mari'atan nagaan fi seera qabeessa ta'uu qaba jechuudha.
- ___4. Waldanda'uun namni tokko ilaalcha nama biroo kabajaan fudhachuu, waliif yaaduu fi walgarraaruun akka jiraatuuf, nagaan fi tasgabbiin akka mirkana'uu fi jaalalli akka babaldhatuuf gargaara.
- ___5. Imaammata quunnamtii alaa tumuu fi raawwachiisuun, Waliigaltee addunyaa mallatteessuu fi hojii irra akka oolu murteessuun aangoo mootummoota naannooleeti.

II. Kanneen "A" Jala Jiraniif "B" Jala Kanneen Jiran keessaa Filuun Walitti Firoomsi.

A	B
___1. Utubaa sirni di-mookiraasii irratti.	A. Olaantummaa seeraa ijaaramudha.
___2. Mirga gurmaa'uu.	B. Mirgoota namummaa kan dhuunfaa.
___3. Mirga karaa nagaan wal ga'uu	C. Mirga namummaa kan garee
___4. Mirga Amantii	D. Mirga dimookiraasii nama dhuunfaa
___5. Mirga saboonni sablammoonni fi ummatoonni ofiin of bulchuuf qaban	E. Mirga dimookiraasii garee
___6. Mirga yaada ofii walabummaan ibsachuu	
___7. Mirga lubbuun jiraachuu	

III. Bakkeewwn Duwaa Armaan gadii Irratti Jechoota ykn Gaaleewwan Sirrii Ta'an Guuti

1. Qajeelfamoonni (tumaataaleen) dimookiraasii isaan ijoon _____, _____ fi _____ dha.
2. Qaamman bulchiinsa mootummaa isaan ijoon _____, _____ fi _____ dha.

IV. Deebiiwwan Gaaffilee Armaan Gadiitiif Kennaman Keessaa Kanneen Sirrii Ta'an Filadhu.

- ___ 1. Qajeelfamni murtoon abbootii aangoo fedhii ummataa malee kan fedha isaanii calaqisiisu ta'uu hin qabu jedhu isa kami?
- Iftoomina
 - Gaafatamummaa
 - Olaantummaa seeraa
 - Hunduu deebiidha.
- ___ 2. Aangoo fi gahee/itti gaafatamummaa Mootummaa Federaalaawaa Dimookiraatawaa Rippaabiliika Itoophiyaa kan hin taane kamidha?
- Maallaqa Maxxansiisuu
 - Humna ittisaa nageenyaa fi baankii biyyoolessaa bulchuu
 - Tajaajila bilbilaa daandii fi poostaa babaldhisuu
 - Deebiin hin kennamne.
- ___ 3. Garaagarummaa jiru waldanda'anii jiraachuun maaliif fayyada?
- Hariiroon waliin waliinii akka cimuuuf
 - Waliin hojii faayidaa qabeessa ta'e hojjechuuf
 - Garaagarummaa keessatti tokkummaadhaan jiraachuuf
 - Garaagarummaa jiru nagaan hiikuuf
 - Hunduu Deebii Sirriidha.

V. Gaaffiilee Armaan Gadiif Deebii Gabaabaa Kenni.

- Qaamman aangoo mootummaa sadan eenyuufati? Qaamman kunn-iin sadii ta'uun isaanii maaliif fayyadaa? Fakkeenyaan ibsi.
- Qaamman aangoo mootummaa federaalaa fi mootummoota naan-nolee waliin madaalaa.